

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою
«Міжнародні економічні відносини»

на тему: **«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОГЛИБЛЕНОЇ ТА ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ
ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНА-ЄС»**

Виконавець:

студент ЦЗФН, гр. 4зф13

Сербіна Анастасія Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Уханова Інна Олегівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Поглиблена та всеосяжна угода про вільну торгівлю Україна-ЄС - це всесвітня торговельна угода, метою якої є: зменшення та скасування тарифів між країнами учасниками цієї угоди, які застосовуються країнами для певних товарів, доступу до ринку товарів та послуг, а також безпосередньо на виконання українських регламентів та законів, які відповідають правилам ЄС, з метою забезпечення вільного руху продукції між компаніями.

Аналіз останніх досліджень свідчить, що обрана тема є предметом уваги широкого кола українських науковців. Актуальність даної теми підтверджують численні спроби проведення багатьох семінарів та конференцій Україна-ЄС для подальшого досягнення чинних умов Європейського Союзу для розвитку зони вільної торгівлі. Проте, неможливо не враховувати те, що в українській економіці продовжують розвиватися кризові явища, які негативно впливають на розвиток зони вільної торгівлі.

Дослідженням теоретичних методів вивчення сутності зони вільної торгівлі займалась велика кількість іноземних авторів, так наприклад, Дж. Бергстран вивчав сутність інтеграції та методи розвитку зони вільної торгівлі в таких працях, як: «Економічні детермінанти зон вільної торгівлі», вчені С. Байер, Г. Гросман у статті «Політика угод про зону вільної торгівлі» вивчали сутність та розвиток політичних аспектів зони вільної торгівлі. В.І. Муравйов, О.І. Шнирков є вітчизняними авторами, які присвятили свої статті та монографії дослідженню тематики зони вільної торгівлі та її економічному змісту. У статтях «Теорія міжнародної економічної інтеграції» та «Передумови та чинники формування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС» автором яких є А.С. Філіпенко, було досліджено теоретичні методи зони вільної торгівлі та чинники, які сприяють розвитку міжнародної інтеграції.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є визначення проблем та перспектив використання економічного потенціалу Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС для пошуку напрямків його більш повного використання.

Для досягнення економічної мети були поставлені такі **завдання**:

- окреслити теоретичні рівні інтеграції, визначити їх сутність та особливості на рівні зони вільної торгівлі;
- визначити основні етапи та передумови створення зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- розкрити чинники впливу на економічний потенціал поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- дослідити напрямки використання економічного потенціалу зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- сформулювати PEST та SWOT аналіз чинників впливу на економічний потенціал поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- сформулювати напрямки використання економічного потенціалу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

Об'єкт дослідження - економічний потенціал поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

Предмет дослідження – теоретичні основи та практичні рішення, спрямовані на подальший розвиток економічного потенціалу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження в роботі загальнонаукові та спеціальні методи: узагальнення та синтезу, порівняльного, статистичного та економічного аналізу, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, порівняння. Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office: Microsoft Word та Microsoft Excel.

Інформаційною базою дослідження стали матеріали Державного комітету статистики України та Державної Митної служби України, інформація державних статистичних органів, Закони України, монографічна та наукова література.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки. Основний зміст викладено на 82 сторінках. Робота містить 9 таблиць, 22 рисунків.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано тези:

Сербіна А. Аналіз чинників впливу на економічний потенціал ЗВТ+ Україна-ЄС. Електронна збірка студентських наукових робіт Факультету міжнародної економіки ОНЕУ «МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ, МАЙБУТНЄ». Одеса. 2023, обсяг 0,2 авт. арк.

Сербіна А., Уханова І.О. Аналіз економічних вимірів функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС. Збірник праць кафедри МЕВ ОНЕУ «World Economy and International Economic Relations.- International Scientific Collection. Одеса. 2023, обсяг 0,4 авт. арк.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретико-методичні основи дослідження економічного потенціалу інтеграції на рівні зони вільної торгівлі»** було досліджено основні поняття та теорії інтеграції в контексті розвитку зони вільної торгівлі. Проаналізовані основні фактори впливу на економічний потенціал інтеграції на рівні зони вільної торгівлі.

У другому розділі **«Аналіз використання економічного потенціалу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС»** було розглянуто економічний потенціал України як суб'єкта господарювання та суб'єкта міжнародних відносин. Проаналізовано економічні аспекти функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, проведено PEST- та SWOT-аналіз факторів, що впливають на економічний потенціал зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

У третьому розділі **«Напрямки використання економічного потенціалу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС»** було розглянуто перспективи перегляду тарифних квот як чинника використання можливостей зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, узагальнено напрямки лібералізації умов зони вільної торгівлі з ЄС.

ВИСНОВКИ

Отже, зона вільної торгівлі - це форма міжнародної інтеграції, що передбачає зняття кількісних обмежень на тарифи, податки та взаємну торгівлю в країнах-учасниках на основі міжнародних угод. Вона регулює відносини між країнами, які уклали угоду про вільну торгівлю. Водночас, торговельний режим з іншими країнами не зазнає змін. Кожна країна може мати стільки зони вільної торгівлі, скільки забажає. Митний союз означає, що країни не лише створюють зону вільної торгівлі між собою, але й погоджуються вести єдину торговельну політику щодо інших країн.

В умовах розвитку зони вільної торгівлі стан і перспективи відносин України та ЄС прямо впливають різноспрямовані фактори і процеси. Наприклад, всі угоди були спрямовані на зниження ввізних мит та інших торговельних бар'єрів на товари між Україною та іншими підписантами. Ці угоди спростили умови та стимулювали торгівлю між країнами-підписантами. Угоди мали загальний позитивний вплив на економіку країн-підписантів. Експортні галузі створюють нові робочі місця, генерують додану вартість та збільшують державні доходи через вищі податки. Водночас галузі-імпортери отримують товари за нижчими цінами і заробляють більше або за нижчими цінами.

Зона вільної торгівлі передбачає створення інтеграційних угруповань, які включатимуть валютний, економічний, інформаційний та правовий простір, метою яких є утвердити єдиний курс валюти для країн-учасниць в межах зони вільної торгівлі та координувати всі процеси соціально-економічного та політичного розвитку країн. Отже, розвиток зони вільної торгівлі є вигідним для всіх країн, чиста вигода для країн-експортерів полягає в тому, що вигоди виробників перевищують втрати споживачів, тоді як для країн-імпортерів все навпаки, більші вигоди споживачів призводять до зростання загального добробуту, а виробники продукції, що конкурує з імпортом, зазнають збитків.

На підставі проведеного дослідження у дипломній роботі механізмів подолання економічних бар'єрів зони вільної торгівлі на основі таблиці SWOT – аналізу та PEST аналізу було виявлено, що основними чинниками впливу на економічний потенціал зони вільної торгівлі Україна-ЄС є: нестабільна економічна ситуація, воєнна і торговельна агресія РФ були основними чинниками стримування розвитку зовнішньої торгівлі України після 2014 року; несприятлива кон'юнктура на зовнішніх ринках; брак коштів та необхідність пошуку партнерів і інвесторів з метою модернізації підприємств; загрози пов'язані з логістикою, у зв'язку з війною деякі маршрути закриті; високий потік біженців; відсутність гарантій територіальної цілісності та безпеки України зменшує ефективність участі країни в європейських процесах; скорочення робочих місць в Україні внаслідок руйнування підприємств та окупації територій.

Якщо розглядати ситуацію за перший рік війни, то за результатами 2022 року Європейський Союз є головним торговельним партнером України. За результатами 2022 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 53,6% від загального обсягу торгівлі України (у 2021 році – 39,1%). Відмічається, що у 2021 році у порівнянні з 2020 продемонстрували зростання експорту чорні метали (↑126,8%); руди, шлаки (↑107,6%); електричні машини (↑20,3%); жири та олії

(↑35,3%); зернові культури (↑16,3%); насіння і плоди олійних рослин (↑29,2%); деревина і вироби з деревини (↑46,4%); меблі (↑41,1%). В експорті 2022 року зростання продемонстрували зернові культури (↑141,7%); жири та олії (↑29,4%); насіння і плоди олійних рослин (↑96,5%); деревина і вироби з деревини (↑13,2%); енергетичні матеріали (↑59,5%), падіння спостерігалось в категоріях чорні метали (↓48,7%); руди, шлаки (↓21,0%); електричні машини (↓10,0%). Можна відміти, що у 2021 році спостерігалось зростання імпорту за такими товарними категоріями як реактори ядерні, котли, машини (↑28,2%); засоби наземного транспорту, крім залізничного (↑28,3%); енергетичні матеріали (↑58,3%); електричні машини (↑3,8%); фармацевтична продукція (↑17,6%); пластмаси, полімерні матеріали (↑36,0%); різноманітна хімічна продукція (↑10,1%); папір та картон (↑20,5%). Відмічено також, що у 2022 році у порівнянні з 2021 зріс імпорт таких основних товарних категорій як енергетичні матеріали (↑103,7%), а впав імпорт таких товарів як засоби наземного транспорту, крім залізничного (↓10,5%); реактори ядерні, котли, машини (↓50,1%); електричні машини (↓25,4%); пластмаси, полімерні матеріали (↓24,2%); фармацевтична продукція (↓35,9%); різноманітна хімічна продукція (↓20,2%). Відзначено, що у 2021 році зросли обсяги експорту таким послугам як послуги у сфері телекомунікацій (↑24,0%); транспортні послуги (↑13,8%); ділові послуги (↑22,1%); послуги зі страхування – (↑271,7%), але зменшився експорт послуг з переробки матеріальних ресурсів (↓1,1%). Зазначимо, що у 2022 році, з війною, впали обсяги експорту майже всіх видів послуг, зокрема такі категорії як послуги у сфері телекомунікацій (↓10,8%); транспортні послуги (↓27,1%); послуги з переробки матеріальних ресурсів (↓20,9%); ділові послуги (↓26,0%), але відмічено, що зріс експорт послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю (↑90,2%). Зазначимо, що у 2022 році впав імпорт всіх основних видів послуг: транспортні послуги – (↓18,6%); ділові послуги (↓52,2%); послуги у сфері телекомунікацій (↓43,4%); роялті та інші ПІВ (↓57,6%); послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (↓45,4%).

Для ефективної економічної лібералізації Україні необхідно: окреслити національні геополітичні пріоритети; стабілізувати стійкі темпи приросту ВВП; підвищити конкурентоспроможність українських товарів та послуг на ринках ЄС і знизити собівартість експортної продукції; досягти рівня європейських стандартів і технічних регламентів (повільне запровадження європейських стандартів національної системи до європейських вимог є суттєвим бар'єром, що обмежує доступ української продукції на європейські ринки. Зниження Європейським Союзом ввізних мит щодо українських товарів не може повністю змінити недоліки низької конкурентоспроможності через невідповідність європейським стандартам).

Таким чином, можна зазначити, що перспективи розвитку Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС мають місце навіть в контексті скорочення обсягів торгівлі через військове вторгнення. Так, наприклад, Регламентом 2022/870 від 30 травня 2022 р. ЄС запровадив тимчасові торговельні преференції та призупинив застосування митних платежів для України. На початку червня 2022 року Європарламент рекомендував надати Україні статус кандидата до ЄС. Стаючи кандидатом на членство, країна отримує доступ до фінансових інструментів Євросоюзу.

Великою перешкодою для зони вільної торгівлі є війна та її наслідки. Багато іноземних та вітчизняних компаній в Україні постраждали від бойових дій. Виробничі

потужності зруйновані, а деякі підприємства опинилися в тимчасовій окупації, звідки не можуть вивезти товари на підконтрольну українській владі частину країни. Війна відрізала Україну від моря, на яке припадали 60% експорту. Черги на кордонах, знищення логістичних центрів ускладнили експорт товарів у ЄС. Вивезти мільйони тонн української продукції залізничним та автомобільним транспортом неможливо, а саме через те, що різна ширина колій в Україні та ЄС.

АНОТАЦІЯ

Сербіна А.А., «Проблеми та перспективи використання економічного потенціалу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2023 р.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є економічний потенціал поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти процесів створення зони вільної торгівлі, визначається вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на формування потенціалу використання інтеграційних угод, узагальнено підходи до оцінки економічного потенціалу інтеграції на рівні зони вільної торгівлі

Проаналізовано показники використання та проблеми функціонування та розвитку потенціалу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС, здійснено SWOT та PEST аналіз впливу чинників, що сприяють та заважають інтеграційним процесам між Україною та ЄС в галузі торгівлі.

Запропоновано напрями більш повного використання потенціалу поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

Ключові слова: економічний потенціал, зовнішнє середовище, імпорт, експорт, лібералізація, інтеграція, поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі.

ANNOTATION

Serbina A.A., "Problems and prospects of using the economic potential of the deepened and comprehensive Ukraine-EU free trade zone."

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". - Odesa National University of Economics. - Odesa, 2023

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is the economic potential of the Ukraine-EU deep and comprehensive free trade zone.

The work examines theoretical aspects of the processes of creating a free trade zone, determines the influence of the internal and external environment on the formation of the potential for the use of integration agreements, summarizes approaches to assessing the economic potential of integration at the level of a free trade zone

Indicators of use and problems of the functioning and development of the potential of the deepened and comprehensive Ukraine-EU free trade zone were analyzed, SWOT and PEST analysis of the influence of factors contributing to and hindering the integration processes between Ukraine and the EU in the field of trade was carried out.

Directions for more complete use of the potential of the deepened and comprehensive Ukraine-EU free trade zone are proposed.

Key words: economic potential, external environment, import, export, liberalization, integration, deep and comprehensive free trade zone.